

DE BOODSCHAP VAN TRUUS

22 april 2025

Comité 40
Hoorn 45

Goedemiddag. Ik ben Christa van Hees. Ik ben op verschillende manieren betrokken bij het Comité 40-45 Hoorn. Als bestuurslid, als voorzitter van de werkgroep 80 jaar Vrijheid, als schrijver van verhalen en een boek over de Tweede Wereldoorlog. En als een van de vrijwilligers die op de scholen voor basisonderwijs gastlessen geven.

Allereerst wil ik het bestuur van de Stichting Truus Wijsmuller-Meijer bedanken voor de eervolle uitnodiging om in het jaar dat we 80 jaar vrijheid vieren hier in Alkmaar de Truus Wijsmuller lezing te mogen houden.

Mij is onder meer gevraagd om iets te vertellen over het boek De zwarte bruid - De twee bruiloften van Elsje en Leo. Over het verhaal zelf, de achtergronden en het ontstaan ervan. Maar vooral, hoe we kinderen en jongeren proberen te bereiken met het verhaal over de Tweede Wereldoorlog.

Toen Jos van Dam mij hiervoor benaderde, was mijn eerste gedachte: Wat bijzonder dat er twee "Truussen" zijn die zoveel mensen in Nederland door hun verzetsdaden hebben geïnspireerd: uw Truus Wijsmuller en "onze" Truus Menger-Oversteegen. Daarom wil ik de lezing met deze twee Truussen beginnen.

Over uw Truus (1896-1978) hoef ik u als Alkmaarders niks te vertellen. Haar boodschap - Als je kunt helpen, moet je helpen - klinkt op veel plekken door. Zoals in die prachtige video die jullie voor basisschoolleerlingen hebben gemaakt.

In Hoorn en Westfriesland hebben we onze eigen Truus: Truus Menger-Oversteegen (1923-2016). Een strijdbare vrouw die haar hele leven lang bezig is geweest om aandacht te vragen voor de lessen die we uit de Tweede Wereldoorlog moeten trekken. Met de boodschap: *Toen niet, nu niet, nooit.*

Truus Menger was medeoprichter van Comité 40-45 Hoorn en werd na haar dood in 2016 benoemd tot erelid. Daarvan hebben we er maar twee, waarvan zij er één is.

Nationaal is Truus Menger-Oversteegen vooral bekend geworden als verzetskameraad van Hannie Schaft. Samen met haar zusje Freddie (toen 14) behoorde Truus (toen 16) tot de jongste gewapende verzetsstrijders in Nederland.

Na haar huwelijk met de verzetsman Piet Menger ontwikkelde ze zich als kunstenares. Haar kunst was ook een vorm van therapie om haar oorlogstrauma's te verwerken. Ze kwam door haar kunst over de hele wereld. Ze ging op de thee bij de Israëliische premier Golda Meir en ontmoette Nelson Mandela. Ze maakte het beeld voor haar grote verzetsvriendin Hannie Schaft en voor herinneringscentrum Westerbork maakte ze een prachtig monument: '*Bevroren tranen*'.

Er zijn verschillen tussen beide Truussen, maar er zijn ook verrassend veel overeenkomsten. Laat ik, afgezien van het verschil in leeftijd, beginnen met een verschil in achtergrond.

Truus Oversteegen en haar zusje Freddie groeiden op in grote armoede en moesten al vroeg uit werken. Een opleiding zat er met een alleenstaande en gescheiden moeder niet in.

Truus Wijsmuller-Meijer groeide op in redelijke welstand en had haar man Joop en haar hulp Cietje als veilige thuishaven.

Truus en Freddie moesten, toen ze bij de knokploeg Haarlem kwamen, alle banden met thuis verbreken. Hun moeder mocht niet weten waar ze waren en wat ze deden. Wat je niet wist kon je immers niet verraden. Hun verkering moesten ze uitmaken, want je kon niemand vertrouwen.

Het werk in de Knokploeg was voor deze twee jonge mensen - bijna kinderen nog - een intens eenzaam bestaan.

Ik heb Truus Menger-Oversteegen in 1982 geïnterviewd over haar boek *Toen niet, nu niet, nooit*, dat toen net verschenen was. Er is ook een Engelse versie van.

Het gesprek en het boek maakten diepe indruk op mij. Truus sprak en schreef in klare taal, zonder haar emoties te verbloemen. Vrij recent heb ik uitgebreid met haar oudste dochter Hannie en haar zoon Martin gesproken over haar verzetsverleden. Een gesprek over hoe dat verzetsverleden het leven van Truus en van haar man en kinderen heeft bepaald.

Een van de gebeurtenissen in haar boek die mij echt bij de strot hebben gegrepen, is het levenseinde van een oude Joodse vrouw die in een kelder in Haarlem ondergedoken zat bij een verzetskameraad van Truus.

Deze Joodse vrouw was volkomen afgesloten van de buitenwereld. Omaatje, zoals Truus haar liefkozend noemde, was als enige in de omgeving van Truus bezorgd over haar psyche. Over wat de spanning voor Truus betekende, om dingen te doen die helemaal niet bij haar karakter pasten. Alleen bij omaatje kon Truus iets van haar angsten en onzekerheid kwijt, ook over haar geringe schoolopleiding. Totdat deze vrouw ergens in 1943 op haar onderduikadres een natuurlijke dood stierf.

Omdat omaatje niet begraven kon worden, kreeg Truus de onmenselijke taak om haar stoffelijk overschot, gewikkeld in een hondendeken, ongezien in de Spaarne te laten verdwijnen.....

Terug naar de overeenkomsten tussen Truus Wijsmuller en Truus Oversteegen: Ondanks hun grote armoede werden de zusjes Oversteegen door hun (communistische) moeder opgevoed met de instelling dat ze altijd en overal moesten helpen. Al heel lang voordat Nederland werd bezet, hadden ze bij de familie Oversteegen Duitse vluchtelingen in huis.

De zusjes moesten hun gedeelde slaapkamer afstaan. Het besef van wat in Duitsland gebeurde en wat dit betekende voor Joden, woonwagenbewoners, politiek andersdenkenden en mensen met andere seksuele voorkeuren was er al heel vroeg. Dat gold ook voor jullie Truus.

Hun grote hart voor kinderen is ook een gemeenschappelijke factor.

De grootste nachtmerries heeft Truus Menger gehad over het mislukte transport van dertien Joodse kinderen van 3 tot 14 jaar. Kinderen, op de vlucht voor de nazi's. Ze moest ze eerst per trein naar Dordrecht brengen en daarna met een boot dwars door de Biesbosch op weg naar Hoek van Holland helpen.

Alles wat maar mis kan gaan, loopt ook mis. Verkleed als Duitse Rode Kruisverpleegster lukt het haar niet om het vertrouwen van de kinderen te winnen. In het bijzonder niet van een moedige jongen van 14. Hij weigert op haar

barse bevel de Hitlergroet te brengen als er Duitse soldaten de coupé binnenkomen.

In de Biesbosch, wachtend op het donker, moet ze de kinderen - die moe zijn en honger en dorst hebben - urenlang zoet houden met het vertellen van verhalen. En als ze dan eindelijk in een roeiboot hun lange reis kunnen vervolgen, worden ze ontdekt door de Duitsers. Op het moment dat er Duitse schijnwerpers op de roeiboot met de dertien jonge kinderen worden gericht, staat de jongen die weigerde de Hitlergroet te brengen op en roept: 'Schiet maar rotmoffen'. Als hij na een Duitse kogelregen overboord slaat, slaat ook de boot om. Truus moet toezien en vooral horen hoe de kinderen om hun moeder roepen. Ze ziet en hoort ze voor haar ogen verdrinken. Op een na. Ze slaagt er met veel moeite in om zichzelf en de 3-jarige Roosje te redden. Deze traumatische gebeurtenis heeft Truus haar hele leven achtervolgd.

In de volgende dichtregel uit een poëziebundel van haar hand schreef ze er het volgende over:

*Op het netvlies van mijn denken is nog steeds jullie beeld gegrift
Geen traan wist het weg, geen heden doet het vervagen.*

Ik vertelde het al, Truus Menger-Oversteegen was in 1991 een van de oprichters van de Stichting het Hoorns Comité 1940-1945. De stichting had en heeft als doel: om - en ik citeer - "als een waarschuwing voor de toekomst gebeurtenissen - zowel ten aanzien van personen als zaken - voorgevallen gedurende de Tweede Wereldoorlog, blijvend in herinnering te houden".

Oftewel:

HERINNEREN OM NIET TE VERGETEN EN TE LEREN VAN DE GESCHIEDENIS.

Het comité heeft een website - oorloginhoorn.nl - met verhalen over Hoorn in de Tweede wereldoorlog en organiseert diverse activiteiten. Een speerpunt is het bereiken van kinderen en jongeren. Inmiddels hebben er achttien scholen in Hoorn een oorlogsmonument geadopteerd en zijn we nu toe aan de adoptie van onze twintig struikelstenen. Bij de adoptie hoort een certificaat en een foto van het geadopteerde monument, plus een aantal tips voor scholen hoe ze de adoptie vorm kunnen geven.

Er is een werkgroep educatie met verschillende vrijwilligers die gastlessen geven op ongeveer de circa dertig scholen voor basisonderwijs. En op verzoek ook in de laagste klassen van het voortgezet onderwijs. De gastlessen hebben meestal het

verhaal dat hoort bij het monument dat de school heeft geadopteerd als onderwerp.

Dit lustrumjaar werkte een aantal van onze vrijwilligers mee aan vertellingen op locatie met acteurs, een activiteit van de werkgroep Educatie van Vereniging Oud Hoorn, waarmee we nauw samenwerken.

Voor scholieren en jongeren is er ook een app met een speurtocht langs negen oorlogsmonumenten. Deze is via de website Oorloginhoorn.nl te downloaden. NS-Dagje Uit heeft de speurtocht opgenomen als tip voor de viering van bevrijdingsdag. En daar zijn we best een beetje trots op.

DAN GA IK NU NAAR HET BOEK DE ZWARTE BRUID.

Wat mij opviel toen ik drie jaar geleden in het bestuur van Comité 40-45 Hoorn kwam, was dat er in al die jaren weinig aandacht was geweest voor jongeren in het voortgezet onderwijs. Het naderende lustrumjaar 80 jaar vrijheid is mede aanleiding geweest om wat voor juist deze doelgroep te doen.

De uitgave van de historische roman *De zwarte bruid-De twee bruiloften van Elsje en Leo* is daarvan het resultaat.

Wat ging daaraan vooraf?

Bij mijn komst als nieuw bestuurslid kreeg ik DIT boekje in handen. Het is een populaire samenvatting van de oorlogsherinneringen van Elly Trap-Beek. Het boekje was bij de viering van 70 jaar vrijheid uitgedeeld aan alle leerlingen van groep 7 in Hoorn.

Ik las het thuis in één ruk uit en dacht: WAAROM KEN IK DIT VERHAAL NIET? Een verhaal over een jonge Joodse vrouw die drie jaar in haar eigen huis in Hoorn ondergedoken heeft gezeten. Dat verhaal zou toch iedereen in Hoorn moeten kennen.

Net als het verhaal van Post Poddie, de geheime af luisterpost en telefooncentrale op het Kleine Oost waarmee de Duitse bezetter kon worden afgeluisterd.

En daar bleef het niet bij. Dankzij een heel illegaal net van kabels en telefoon en telegraaflijnen - bij elkaar zo'n 80 kilometer lang - kon het verzet via Post Poddie aan het einde van de oorlog met elkaar communiceren en informatie uitwisselen over wapendroppings.

Leo Trap, Ellie's niet-Joodse man - al dachten de nazi's daar anders over - was hier een van de drijvende krachten.

NB: U hoort mij praten over Elsje en Ellie Trap Beek. Elsje is de (enige) officiële geboortenaam en zo noemde zij zich ook lang. Later is ze de naam Elly gaan gebruiken.

Er was één scene in het boekje die mij bijzonder raakte. En dat is een verjaardagsvisite die voor Elsje in een drama eindigde. Ik neem u even in dit verhaal mee.

Stel u voor. Je zit al meer dan twee jaar opgesloten in je eigen huis. In je door je man best gezellig ingerichte slaapkamer. Maar toch, nog geen tien vierkante meter groot. Voor de ramen hangen dubbeldikke vitrages, want niemand mag je zien, niemand mag je horen. En dat is lastig in een gehorig huis. De enigen die weten dat je daar zit zijn je man, je familie en je beste vriendin. En... je buurvrouw van nummer 305, Bertha Stam. Bij haar was je man een tijdlang in de kost.

Dat was na jullie gedwongen scheiding op 26 maart 1942. Toen jij zogenaamd naar Amsterdam was vertrokken. Daar immers moesten alle Joden in Noord-Holland naartoe om vervolgens door de nazi's op transport naar Westerbork te worden gezet. Jij was na de scheiding - uitsluitend om Leo van zijn Joodse etiket af te helpen - ook naar Amsterdam vertrokken. Althans, dát hadden je man en jij iedereen wijs gemaakt.

Via een luikje in de schuren tussen de twee huizen krijg je eten, gekookt door je buurvrouw. Bertha is je steun en toeverlaat. Van haar jongste zoon mag je af en toe een mannenpak lenen, zodat je - als er geen maan is - 's avonds stiekem een rondje buiten kan lopen.

In de winter heb je het ijskoud; er is geen verwarming op je kamer. Je leest veel, heel veel, naait af en toe wat, je luistert stiekem naar Radio Oranje, je doet een cursus steno, maar je verveelt je dood.

Van gekkigheid ga je elke dag tien vreemde woorden leren uit het boek *De vreemde woorden van Fokko Bos*, 500 bladzijden met zeker 2.500 vreemde woorden. Je kan wel even vooruit. Je doet het alleen maar om maar wat te doen te hebben...

Je stem begint een beetje roestig te worden; je praat altijd zachtjes.

Het is inmiddels juli 1944, een maand na D-Day. In Nederland groeit de hoop op een snelle bevrijding. Dan vraagt je lieve buurvrouw of je zin hebt om bij haar op verjaardagsvisite te komen. Er komt alleen maar betrouwbaar volk. Je kan het mannenpak en de hoed van haar zoon lenen om de kleine afstand tussen de twee

huizen te overbruggen. Je man kan buiten in de gaten houden of het veilig is, want in de straat wonen helaas wel NSB'ers.

Je schoonmoeder - die inmiddels met je schoonvader na de door de nazi's afgedwongen ontruiming van Den Helder voor de Atlantikwall alweer een poosje bij jullie inwoont - kan je jurk meenemen. Op de slaapkamer van Bertha kun je je omkleden. Je buurvrouw heeft het helemaal voor je uitgedacht.

Je aarzelt en aarzelt. Wel, niet... Dan besluit je dat je Bertha graag een plezier wilt doen; ze heeft zoveel voor je heeft gedaan. Je gaat....

Op de dag van de verjaardag, arriveer je 's avonds rond koffietijd in vermomming bij je buurvrouw. Als je boven in haar slaapkamer staat om je om te kleden, hoor je beneden het vrolijke geklets van vrouwen en mannen die elkaar allemaal kennen. De moed begint je al in de schoenen te zakken, terwijl je je nog zó had voorgenomen om flink te zijn. Je schoonmoeder ziet wel hoe je eraan toe bent en praat je moed in.

Op het moment dat je beneden de volle huiskamer binnenkomt, kijkt iedereen je verwachtingsvol aan. En je slaat helemaal dicht. Je kan alleen nog maar huilen. De hele avond kun je niets meer zeggen, je keel is dichtgesnoerd.

Je voelt je schuldig. Haast niemand durft nog wat te zeggen, je hebt het verjaardagspartijtje van je buurvrouw bedorven....

“Ik was mensenschuw geworden”, schreef Elsje jaren later in Zuid-Afrika over deze verjaardag.

Dát doet onderduiken dus met je, realiseerde ik me. Ik las Elsjes oorlogsherinneringen in coronatijd. Wat werd er toen niet geklaagd over de maatregelen en beperkingen, maar dit was wel even andere koek.

Ik ben van beroep journalist en per definitie nieuwsgierig. Al googelend kwam ik terecht op de website van Oud Hoorn, waar je digitaal elke pagina vindt van het trouwalbum van Elsje en Leo. Met tientallen foto's van hun tweede bruiloft op 30 mei 1945, en ook enkele foto's van hun eerste bruiloft op 18 juli 1940.

In het fotoboek zit werkelijk elk snippertje informatie over de voorbereidingen en organisatie van de bruiloft in 1945 door de mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten, de mensen die actief in het verzet hadden gezeten. Elsje had alles bewaard.

Als de mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten zoiets voor je organiseren, als er een heel orkest voor je speelt en er kosten noch moeite worden gespaard om

je een onvergetelijke dag te bezorgen, dan moet je toch wel belangrijk zijn geweest, dacht ik.

En dat was ook zo, bleek me al snel. Leo had vanaf het begin af aan in het verzet gezeten en bleek een van de drijvende krachten achter de geheime telefooncentrale Post Poddie in Hoorn.

Het idee voor een boek was geboren. Een boek voor jongvolwassenen moest het worden, de groep voor wie ons comité in Hoorn eigenlijk zelden wat deed. En dat werd urgent, want net in die tijd was in de landelijke pers te horen en te lezen dat er steeds meer jongeren waren, die niet geloofden dat de Holocaust werkelijk had plaatsgevonden.

De pas vijftien jaar later opgeschreven oorlogsherinneringen van Elly Beek-Trap hadden alles in zich om de boodschap van “onze” Truus uit te dragen: Herinneren om niet te vergeten en te leren van de geschiedenis.

- Via de persoonlijke geschiedenis van Elsje kon ik de systematische uitsluiting van Joden in beeld brengen. Zij had de oorlog weliswaar overleefd, maar het grootste deel van haar familie was in de gaskamers van de nazi's omgekomen. Ze verloor zo'n 65 familieleden en vrienden.
- De rol van Leo bij de geheime telefooncentrale zou niet alleen spannende verhalen opleveren, maar ook het grote belang ervan voor heel Noord-Holland-Noord duidelijk maken.
- Dit was niet alleen een waargebeurd oorlogsverhaal, maar ook een aansprekende liefdesgeschiedenis. Met eerst een bruiloft in het zwart, toen een door de nazi-wetgeving afgedwongen scheiding en na de bevrijding een tweede, witte bruiloft. Heel Hoorn liep ervoor uit. Er was aansprekend fotomateriaal.

Mijn doel was om met het boek jongvolwassenen te bereiken. Maar het moest ook een boek worden dat voor een breed volwassen publiek interessant zou zijn. Ik kwam uit op de vorm van een historische roman.

De fase van research voor het boek kon beginnen. Ik had veel vragen.

Hoe hadden Elsje en Leo elkaar leren kennen? Waarom moesten ze in 1942 scheiden? Was ze als Joodse niet juist beschermd door haar huwelijk met een niet-Jood?

Waarom was ze op haar eerste bruiloft in het zwart? En toen ze de tweede keer trouwde in het wit? Andersom leek me logischer. Op haar tweede bruiloft waren

er zeventig gasten, maar niemand van haar familie. Uitgezonderd twee nichtjes, van wie er één bruidsmeid werd.

In mijn zoektocht naar antwoorden heb ik als eerste contact gezocht met de zoons van Elsje en Leo: Leo en Rudi. En met Elsjes nicht Leni, de dochter van Elsjes zus Lea die de oorlog ook had overleefd. En daarna sprak ik met vele anderen.

Een boek schrijven is onderzoeken, feiten verzamelen en checken, puzzelen en ook een beetje voor detective spelen.

Een van de puzzels was: hoe zitten die families van Elsje en Leo nou precies in elkaar? Een ander brokje informatie dat ik wilde toevoegen was antwoord op de vraag: Wat gebeurde er allemaal nog meer in Hoorn en Den Helder tijdens de oorlog?

Een van de belangrijkste vragen was natuurlijk: wat er was gebeurd met de Joodse familieleden die door de Duitsers waren opgepakt en van wie nooit meer iets was vernomen?

Zo schrijft Elsje in haar oorlogsherinneringen, een van mijn bronnen, dat haar oudste zus Jo en haar toen 8 jaar oude zoontje Leootje in Hilversum ondergedoken zaten. Leo had daar een onderduikadres voor ze gevonden en had ze er zelf naartoe gebracht. Als het maar even kon ging hij op bezoek bij ze. Ze zaten daar in Hilversum met veertien andere onderduikers, Leootje was er het enige kind.

En toen werden ze verraden. Hoe dat was gebeurd en hoe het verder met ze is gegaan, heeft Elsje vrijwel zeker niet geweten. Het enige dat ze vele jaren later wél zeker wist door een bericht van het Rode Kruis, was dat haar zus en zoontje op dezelfde dag, op 11 februari 1945, in de gaskamers van Auschwitz waren omgekomen.

Voor Elsje toen en voor mij nú was de vraag of ze tijdens die vreselijke treinreis van elkaar gescheiden waren geweest of samen waren geweest. Hierover wilde ik meer informatie zien te krijgen.

Op een dag viel mijn oog toevallig op een nieuwsbericht: Het regionaal Archief Gooi- en Vechtstreek had de politieregisters uit de oorlogsperiode openbaar gemaakt.

Vanaf de sterfdatum van Jo en Leootje ben ik terug gaan rekenen wanneer de arrestatie plaatsgevonden zou *kunnen* hebben. Ik besloot om de politieregisters van de vijf maanden ervoor op arrestaties van Joden door te vlooien.

Er was in al die maanden maar één arrestatie van Joden geweest: op 24 januari 1945. Die nacht waren zeventien Joden gearresteerd. Dit móest de groep van Jo

en Leootje geweest zijn! Ik wist het bijna zeker, al stonden er geen namen van de gearresteerden in het politierapport.

Wél stond erin dat ze allemaal moesten worden overgebracht naar het hoofdbureau van de Sicherheitspolizei in Den Haag, een beruchte plek. In de folterkamers in de kelder van dat gebouw werden gevangenen met grof geweld verhoord.

Daarna kwamen ze meestal terecht in de gevangenis in Scheveningen, door verzetsmensen omgedoopt tot het Oranjehotel. Nu is het een nationaal monument en museum.

Een van mijn medeonderzoekers ontdekte dat Leootje één nacht in de cel van het Oranjehotel had gezeten. De nazi's waren goed in het registreren van hun gevangenen, zowel hier als in Westerbork.

De data van Leootjes aankomst en vertrek uit het Oranjehotel, klopten precies met de datum waarop zowel Jo als Leootje naar Westerbork werden gedeporteerd. Ik op mijn beurt kon het Oranjehotel aan een foto van hun jeugdige gevangene helpen. Voor het museum belangrijk omdat zij alle 25.000 mannen, vrouwen – en dus ook kinderen – die hier gevangen hebben gezeten, een naam en een gezicht willen geven.

Door mijn research, had ik inmiddels ook een andere vraag. Waarom had Mietje Beek, de Joodse moeder van Elsje, geen herdenkingssteen in Den Helder? Ze was Holocaustslachtoffer: op 5 februari 1943 is ze in de gaskamers van Auschwitz overleden. Ze had vrijwel haar hele leven in Den Helder gewoond, het laatst op Laan 54. Dit is ook het adres waar Elsje is opgegroeid.

Volgens de Stichting Herdenkingsstenen Den Helder, die had onderzocht wie er in Den Helder allemaal in aanmerking kwamen voor een herdenkingssteen, stond de weduwe Mietje Beek-Oudkerk op 9 mei 1940 niet bij de burgerlijke stand van Den Helder ingeschreven. Dat was een van de criteria om voor een herdenkingssteen in aanmerking te komen.

Ik kon het niet geloven, wilde het niet geloven. Hier moest sprake zijn van een misverstand. Het heeft wat moeite gekost, maar uiteindelijk vond ik het bewijs dat Elsjes moeder tot 10 oktober 1940 wel degelijk in Den Helder had gewoond. In potlood op de registratie van de Joodse Raad.

Feit was wel dat dat Mietje kennelijk niet in Den Helder was bij het uitbreken van de oorlog. Dat bleek uit Elly's dagboek; zij logeerde op dat moment bij haar schoonouders. Omdat Mietje drie zussen had wonen in Alkmaar, heb ik in mijn

boek Mietje daar die eerste oorlogsdagen laten doorbrengen. Dat was bij Eva, Vrouwtje en Reintje Oudkerk, alle drie omgekomen in Sobibór. Herdenkingsstenen voor hen liggen in de Spoorstraat hier in Alkmaar.

De burgemeester van Den Helder bleek gevoelig voor de resultaten van mijn onderzoek. Op 7 november 2024 is tijdens een indrukwekkende bijeenkomst met nabestaanden alsnog een herdenkingssteen voor Mietje Beek geplaatst.

TERUG NAAR HET BOEK.

Om het boek voor een breed publiek interessant te maken, heb ik de informatie en de vorm in tweeën opgeknipt. Met een roman van zo'n 230 pagina's voor iedereen en een uitgebreid nawoord voor degenen die nieuwsgierig zijn en meer willen weten.

Het nawoord is uiteindelijk 35 pagina's lang geworden. Een katern van 16 fotopagina's scheidt beide delen.

Een historische roman schrijven is onderzoeken en puzzelen, maar ook je verplaatsen in de personen, woorden vinden voor de situaties die je wilt beschrijven, fictie zo dicht mogelijk bij de feiten houden.

Maar vooral schaven, schaven en nog eens schaven.

Je geeft je concept uit handen aan de familie van je hoofdpersonen en vervolgens aan de eerste meelezer. Je krijgt kritische opmerkingen, mooie suggesties en nuttige - soms tegenstrijdige - adviezen terug.

Omdat het een boek voor jong en oud moest worden, hebben vertegenwoordigers van drie generaties - de oudste 70, de middelste 40 en de jongste 17 - het concept daarom op mijn verzoek kritisch gelezen. De jongste als laatste.

Ik kan wel zeggen dat ik het meest in spanning heb gezeten over het oordeel van Julia, een toen 17-jarige mij volkomen onbekende VWO-scholier, die vorig schooljaar voor haar eindexamen stond.

Zou het voor jongeren wel boeiend genoeg zijn? Was de taal niet te moeilijk? Ik heb er wel eens wakker van gelegen.

Ik had mij geen betere meelezer kunnen wensen; Julia heeft me voor twee flinke fouten behoed. Gelukkig was haar eindoordeel onverdeeld positief. Ze vond het niet alleen makkelijk leesbaar en voor de doelgroep heel interessant, maar dacht dat het dat ook zou zijn voor ouderen. Ten slotte was haar inschatting, dat het boek zelfs als lesmateriaal geschikt zou kunnen zijn, hoewel het daar niet voor is

bedoeld. Het is een cadeautje voor ná het eindexamen: voor jongeren op de drempel naar volwassenheid.

Dankzij financiële bijdragen van veel partijen is het mogelijk geworden om het boek aan alle eindexamenleerlingen in het voortgezet onderwijs in de gemeenten Hoorn en Den Helder cadeau te doen. Ook hebben de bibliotheken in de kop van Noord-Holland het boek als geschenk gekregen. En is het aan alle mediatheken van de scholen voor het voortgezet onderwijs in Noord-Holland Noord aangeboden, ook die in Alkmaar.

TERUG NAAR DE BOODSCHAP VAN TRUUS.

Een van de belangrijkste vragen waar we ons mee bezighouden als Comité 40-45 Hoorn, vooral in de werkgroep Educatie, is: Hoe leggen we de link met de actualiteit? En wij niet alleen. Ook het Nationaal Comité 4 & 5 mei, de Truus Wijsmullerstichting en de Hannie Schaftstichting worstelen met die vraag. De Hannie Schaftstichting is voor de jeugd met de campagne *Hoe Hannie ben jij?* gestart.

Waar we het allemaal over eens zijn, is dat het begint met bewustwording. Het herkennen van patronen. Ik hoop dat mijn boek daaraan bijdraagt. Herinneren om niet te vergeten en te leren van de geschiedenis. De boodschap van Truus.

We hebben het in onze gastlessen ook over de dingen waar je wél invloed op hebt. We proberen het voor de jongsten dichtbij te houden. Zoals een van onze gastdocenten het onlangs zo mooi verwoordde: oorlog is eigenlijk een vechtpartij op het schoolplein in het groot.

We stellen de kinderen de vraag: *Hoe moedig ben jij?*

Wat doe je als er in je klas iemand wordt gepest, wordt uitgescholden of wordt buitengesloten? Doe je daaraan mee, kijk je weg, of kom je in actie?

Hebben we ons niet allemaal wel eens afgevraagd: Zou ik gedurfd hebben wat Truus Wijsmuller, Hannie Schaft of Truus Menger gedurfd hebben?

Bang zijn is normaal, voeg ik er dan altijd aan toe. Zelfs onze grootste helden en heldinnen, onze rolmodellen, waren vaak doodsbang. Zij waren gewone mensen van vlees en bloed die in buitengewone omstandigheden uitzonderlijke keuzes maakten, zoals Sigrid Kaag tijdens een eerdere lezing hier het zo mooi verwoordde.

Maar als je kunt helpen, moet je helpen. Met onze eigen capaciteiten en beperkingen. De een omdat hij een groot netwerk of het organisatietalent heeft. De ander omdat hij de gave van het woord heeft. Of de economische middelen. Of de diepgewortelde overtuiging dat principes het waard zijn om voor te vechten en als het moet om daar zelfs voor te sterven.

Afgelopen week hadden we in Hoorn de opening van een kunstproject van leerlingen uit het voortgezet onderwijs rond 80 jaar vrijheid. De kunst van het woord hoorde er ook bij.

Indrukwekkend vond ik het gedicht Vechten voor de vrijheid dat een 3e klas havo scholier daar voorlas. Een gedicht over het soort vrijheid waarvoor hij, Doron, als hij later bij Defensie zou werken, zou willen vechten en waarvoor hij zijn leven zou willen geven.

Dit was zijn dichtertelijke invulling van strijden voor de vrijheid, namelijk:
STRIJDEN VOOR ELKAAR, STRIJDEN VOOR WAT WE LIEFHEBBEN EN STRIJDEN
VOOR WAT ONS DIERBAAR IS.

De vraag of we moedig durven te zijn, gaat ook over medemenselijkheid. Het is niet voor niets dat we als Comité 40-45 in Hoorn mensen voor een straatnaam hebben voorgedragen die uit medemenselijkheid tijdens de oorlog vluchtelingen en onderduikers in huis namen. Met gevaar voor eigen leven en het - het wordt wel eens vergeten - het opgeven van hun privacy.

Ze zijn er nog steeds, mensen die dat doen, en ik zie ze als inspirerend voorbeeld. Zoals een zekere Han uit Hoorn, die zijn hart liet spreken en - net als de moeder van Truus en Freddie Oversteegen tachtig jaar geleden - uit medemenselijkheid vluchtelingen in huis nam. Geen Joodse vluchtelingen uit Duitsland of Oostenrijk, maar vluchtelingen uit Oekraïne.

Han is zo iemand die de boodschap van jullie Truus in de praktijk brengt: Als je kunt helpen, moet je helpen.

De boodschappen van onze Truussen hebben nog niets aan waarde ingeboet. We hebben met elkaar de opdracht daar steeds opnieuw, in andere tijden en onder nieuwe omstandigheden, invulling aan te geven.

Ik wil deze lezing eindigen met een gedicht van Remco Campert, dat eerder deze maand is uitgesproken bij de onthulling van een struikelsteen voor de Hoornse verzetsman Wim Pommerel, die op 6 april 1945 door de Duitsers in Limmen is geëxecuteerd.

VERZET BEGINT NIET MET GROTE WOORDEN
MAAR MET KLEINE DADEN

ZOALS STORM MET ZACHT GERITSEL IN DE TUIN
OF DE KAT DIE DE KOLDER IN ZIJN KOP KRIJGT

ZOALS BREDE RIVIEREN
MET EEN KLEINE BRON
VERSCHOLEN IN HET WOUDE

ZOALS EEN VUURZEE
MET DEZELFDE LUCIFER
DIE EEN SIGARET AANSTEEKT

ZOALS LIEFDE MET EEN BLIK
EEN AANRAKING IETS DAT JE OPVALT IN EEN STEM

JEZELF EEN VRAAG STELLEN
DAARMEE BEGINT VERZET

EN DAN DIE VRAAG AAN EEN ANDER STELLEN.

Dank u wel voor uw aandacht.